

tasını oluşturdu.

Aslında doğu için biçilen bu tuhaf kumaş Yunanların M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren Yunan olmayanlar için belirlediği zengin geleneğin ürünüydü. O tarihlerde Pers İmparatorluğu'na komşu Yunanlar, anavatanlarına İran, Mısır ve Hindistan'la alakalı haber akışı sağlamaktaydı. Bu haber akışı Büyük İskender'in fetihleri ile daha da çoğaldı. Bu haberler içerisinde çeşitli canavarlar ve harikalar öne çıkmaktaydı. Herodot Hindistan'daki altın çıkaran karıncalar, Ctesias, köpek başlı adamlar ve pigmelerle doğu imajına katkı sağlamaktaydı.

Platon, Timaios adlı eserinde, Mısırlıların belirli konularda Yunanlardan ileri olduğunu, Atinalıların bile unuttuğu binlerce yıllık Atina tarihini ve batıdaki kayıp Atlantis kıtasının hikayesinin Mısır kayıtlarında bulunduğunu belirterek örneklendirdi. Aristo, bazı barbarların da Yunanlar gibi mükemmel düzeyde örgütlenmiş devletleri olduğunu itiraf etmekten kaçınmadı. Bununla birlikte, bu iki filozof Asyalıların Avrupalılardan belirli konularda geri kalmış göstermeyi de ihmal etmediler. Strabon kendi kendisiyle uzun uzadıya yaptığı tartışmada Hindistan ve diğer uzak diyarlarla ilgili olarak topladığı tuhaf hikâyelerin güvenilirliği üzerinde durdu. Ne var ki eleştirdiği bu hikâyeleri kendi eserine katmaktan da uzak durmadı. Böylece Eski çağdan itibaren batının gördüğü yanında uydurduğu bir doğu imajı iç içe gelişti. Bu durum ya da ikilem günümüze ka-

dar varlığını sürdürdümeyi başardı.

KAYNAKÇA

- Casson, L. (1994). *Travel in the Ancient World*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Grafton, A. (2004). *Yeni Dünyalar Eski Metinler: Geleneğin Gücü ve Keşiflerin Yarattığı Şaşkınlık*. (çev. Füsün Savcı). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mishra, S. (2014). Travelogues: An Innovative and Creative Genre Of Literature, *International Journal of English and Literature (IJEL)*, 4 (4): 45-50.
- Özdemir, M. Ç. ve Tekinsoy, Y. E. (Editörler) (2016). *Seyahatnamelerde Türkiye*. Ankara: Türk Yurdu Yayını.
- Şirin, İ. (2016). Seyahatnâmelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatnâme Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu. İçinde; M. Çağatay Özdemir ve Y. Emre Tekinsoy (Editörler), *Yabancı Seyahatnamelerde Türkiye* (ss. 9-20). Ankara: Türk Yurdu Yayını.
- Adams, C. ve Laurence, C. (2011). *Travel and Geography in the Roman Empire*. New York: Routledge.
- "Travel in Classical Antiquity", https://en.wikipedia.org/wiki/Travel_in_Classical_antiquity, Erişim tarihi: 29.05.2021.
- Verne, J. (1982). *Dünyanın Keşfi-I*. (çev. Ferid Namık Hansoy). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Wikipedia.
- Yazıcı, H.-Coşun, M.-Dilek, K. (2009). Seyahatname. *TDVİA*. Cilt- 37. (ss. 9-16). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Doç. Dr. Murat HANİLÇE, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tokat.
e-posta: murat.hanilce@gop.edu.tr

Turizmin Tarihî Kökenleri – III: Antik Çağ'da Yunan ve Roma Uygarlıkları

Dilek ACAR

Anadolu Üniversitesi
Eskişehir Meslek Yüksekokulu

GİRİŞ

Binlerce yıl boyunca atalarından çok farklı yaşamayan insanlar, yaklaşık son on bin yıl içinde tarım ve hayvancılığı başlatırken ilk büyük uygarlıkları da kurdular. Bu dönem içinde, günü-

müz dünyasının "doğuşu" veya kimi kaynaklara göre "tarihin doğuşu" M.Ö. 700'lü yıllarda başlar. Watsons'a göre, M.Ö. 750 – M.Ö. 350 yılları tarihin en derin ayrım çağıdır. Modern insan psikolojisinin temeli yaklaşık bu dönemde geliş-

ti (Watsons, 2017). Bu dönem içinde Batı, Doğu karşısında yükselişe geçti. Tarih, bilim ve felsefenin beşiği Antik Yunan, insanlığın günümüze kadar süregelen düşünsel dönüşümünün başlıca merkezi oldu. Yunanlılar'ın özgür düşünce geleneği ve dünyanın iyi bir gözlemlerle anlaşılabilir olduğuna yönelik inancı, mitsel düşünceden ussal düşünceye geçilmesinin önünü açtı. Böylece, Yunanlılar'ın dünyaya dair merak duygusu tektlendi ve yeryüzünü keşfetmeye başladılar.

Antik Çağ'da turizmin üç temel motivasyonunu din, spor ve kültür oluşturuyordu (Romeo, 2013). Yunan ve Roma döneminde seyahat edenler daha çok toplumun üst kesiminde yer alan ayrıcalıklı kişilerdi. Bu kişiler seyahatleri sırasında, gittikleri yerin sanatı, dili ve kültürünü öğrenmeye önem verirdi. Özellikle, Yunanlı zenginler bilim, sanat ve felsefe ile uğraşmaktan gurur duyardı (Bingöl, 2021). Ticaret ve din amaçlı seyahatler çok daha önceden beri var olsa da, Yunanlılar bugünkü anlamda ilk turistik hareketlerin görüldüğü ve ilk kez boş zaman ve keyif için seyahat edenler oldular. Bilgiyi kendilerine saklamayı tercih eden Fenikeliler'in aksine Yunanlılar yeni bilgileri öğrenme ve paylaşmaya önem verdiler.

ANTİK YUNAN DÖNEMİ

Yunan uygarlığı, yaklaşık M.Ö. 5. yüzyılda, Batı Anadolu'dan Güney İtalya'ya kadar uzanan bölgede çok sayıda şehir devletlerinden bir araya gelmesiyle biçimlenmiştir. Şehirlerin çoğu deniz kıyısında konumlanmıştı ve her şehrin ekonomisi, bulunduğu coğrafyanın imkân verdiği ürünlerin ticaretine dayanıyordu. Denizle iç içe geçmiş bu uygarlıkta denizcilik de gelişmişti. Demokrasi kültürü, ticaretle zenginleşen sınıfın varlığı ve sınıfın başka halkların yaşamına, dünyaya ve iyi yaşama olan ilgisi Yunan'daki araştırma ruhu, özgür düşünce ve sorgulama kültürünü besleyen başlıca kaynaklar oldu. Ayrıca, şehir devletleri arasında ortaya çıkan çatışmalar da Doğu'daki gibi bir merkezîyetçi bir yapının güçlenmesini engelliyordu. Avrupa medeniyetinin dayanağı olarak Yunanlılar özellikle spor, müzik, sağlık, sanat, bilim ve felsefede önemli gelişmelere imza attılar.

M.Ö. 9. yüzyılda Homeros, sözlü gelenekle aktarılan söylenceleri ve mitleri derleyerek İlyada ve Odyssea eserlerini yazdı. Homeros'ta mitlerin ve kahramanların akılcı yorumları, toplum yaşamında etkili oldu. Yunanlılar'da bilgiyi aramanın bir yolu da seyahat etmek oldu. Yunanlılar yapılan seyahatlerin yazıya geçirilmesine önem verdiler ve böylece "seyahat edebiyatı"nı yarattılar (Löschburg, 1998).

Mitlerin olduğu gibi kabul edilmesi yerine sorgulanması ve bilinenlerin farklı kaynaklarla araştırılması düşüncesi ilk kez Yunan'da ortaya çıkar. "Araştırma" düşüncesi Eski Yunan dilinde historia, istorie olarak adlandırılır ve tarih (*history*) kavramı da bu kökenden gelir. Historia, bir konu hakkında araştırarak öğrenmeyi ifade eder. Gerçekte olduğunu veya nesilden nesile aktarılanları gezip görerek araştırmak, Antik Çağ'da pek çok düşünür ve araştırmacının seyahat amacı oldu. Bunların ilk ve en önemli ismi ilk önemli gezginlerden olsa da, ilk seyahat yazarı ve ilk tarihçi ünvanları daha kesin şekilde teslim edilen Herodotos (M.Ö. 484-425)'tur. Hemen her konuya meraklı biri olarak Herodotos, yaptığı gezilerle kendinden önceki araştırmacılar gibi, mitlerdeki söylenceleri araştırdı ve elde ettiği bilgileri açık adıyla *Araştırmalar* veya bugün bilinen adıyla *Tarih* adlı eseri ortaya çıkardı (Çoraklı, 2016). Herodotos'un seyahate çıkmaktaki ilk niyeti, yaklaşık olarak kendi çocukluğunda başlamış olan Pers Savaşları'nı araştırmaktı. Bu amaçla doğuda Mısır ve bugünün Irak'ında bulunan Babil'den kuzeyde Ukrayna ve Güney İtalya'ya kadar olan bölgeyi gezdi. Herodotos, entelektüel sayılabilecek biriydi ve yaşamı boyunca her fırsatta seyahat etti. Seyahatlerinde artık tek araştırma amacı Pers Savaşları değildi. Ziyaret ettiği yerlerin tarih, coğrafya, gelenekler ve inanç gibi elde edebildiği her konuda gözlem ve sohbetler yoluyla bilgi almaya çalıştı. Kendisine anlatılanları sorgulamaksızın, olduğu gibi yazıya geçirdi ve kahramanlık öykülerine ayrı bir önem verdi (Bonnard, 2004; Casson, 1994). Gezilen yerlerle ilgili anlatılar, özellikle üst sınıfın çok ilgisini çekiyordu ve kendileri de yeni şeyler öğrenmek için seyahat ediyordu. Ancak kendisinden sonra seyahat edenler daha çok tüccarlar oldu (Cas-

son, 1994). Eğitim ve gelir düzeyi yüksek kesimin seyahate olan ilgisi belki hiçbir uygarlıkta Yunan'daki kadar fazla olmamıştır.

Yunan'da, "görmek" dünyayı algılamanın ve bilgi edinmenin başlıca yoluydu. Felsefenin kurucu ismi Miletli Thales (M.Ö. 624 - 547), Mısır'a yaptığı seyahatte Nil Nehri kenarındaki tarla alanları hesaplamalarında yararlanan bazı geometri bilgileriyle karşılaştı. Mısırlıların, pratikle geliştirdiği bu bilgiler, tanrılardan bağımsız ve tüm evrende geçerli bir bilgiydi. Thales bundan sonra kendisini yeni bilgiler üretmeye adanmıştı (Şengör, 2017). Böylece felsefe ve bilimsel düşüncenin temelleri bir seyahat aracılığı ile atılmış oldu. Thales'ten sonra, özellikle Anaksimandros, Pythagoras, Xenophanes pre-Sokratlar başta olmak üzere, neredeyse tüm filozoflar da bilgi edinmek amacıyla bolca seyahat ettiler. Bir tarihçi, coğrafyacı ve aynı zamanda çokça gezen bir seyyah olan Hekaitos (M.Ö. 550 - 476), Asya ve Avrupa seyahatlerinden edindiği gözlemlerini *Yeryüzünün Tasviri* adlı eserinde topladı.

Yunanlılarda, bireysel merakını gidermek için uzun ve zorlu yolculukları göze alan ve dünyadaki ilk önemli seyyahlardan bir başkası ise Marsilyalı Pytheas (M.Ö. 325)'tir. Atlas Okyanusu boyunca yürüyerek Kuzey Avrupa'yı keşfeden (Penrose, 1963) Pytheas, Kuzey Avrupa'nın uzun gecelerine de şahit olur. Ülkesine dönünce anlattıklarına inanmayanlar da olacaktır. Eski Yunan'da gezen bir başka grup da şairlerdir. Gezgin şairler hem ilham yakalamak hem de şiirlerini ve bilgilerini yaymak için bolca seyahat etmişlerdir.

Seyahat etmeyi seven Yunanlılar için öncelikle bir amaç düşüncesi ve biraz da coğrafya bilgisi yeterliydi. Seyahatler deniz ya da karayoluyla yapılabiliyordu. Yunanistan'ın dağlı ve kayalı coğrafyasında seyahat etmek oldukça meşakkatliydi. Yol yapımı henüz Roma kadar gelişmiş olmasa da, kutsal alanlara giden yollar, tekerlekli araçların gidebileceği şekilde basitçe yapılandırılmıştı. Seyahate çıkan insanlar hırsızlıkla karşılaşabilecekleri için yanlarına çok fazla para veya değerli eşya alamıyordu. Diğer yandan, zorlu seyahat koşulları nedeniyle pek çok sorun yaşayabilirler

veya parasız kalabilirlerdi. Bu tür konularda ziyaretçilere yardımcı olmak için, bir şehirde diğer şehirlerin *proxenos* adı verilen temsilcileri yer alır ve her ziyaretçi kendi şehrinin temsilcisine başvurabilirdi (Casson, 1994).

Yunanlılar'ın dünyaya dair meraklarının bir diğer yansıması coğrafya ve haritacılık alanındaydı. Bilinen ilk harita çabası Anaksimandros'a (M.Ö. 6. yy.) aittir. Thales'le düşünce paylaşımları yaptıkları bilinen Anaksimandros, bilimsel bakış açısıyla dünyanın genel bir tasvirini oluşturmaya çalıştı. Mezopotamya uygarlıklarında olduğu gibi, dünyayı düz bir disk olarak düşündü. Harita, çok basitçe etrafı sularla çevrili şekilde Avrupa, Asya ve Afrika'nın bilinen orandaki varlıklarına dayalıydı (Di Pasquale, 2019). Antik Çağ'da bilinen dünyanın temsili kapısı Herakles Sütunları'ydı. Cebelitarık Boğazı'nda yer alan bu sütunlar Akdeniz'den Atlas Okyanusu'na, başka deyişle, bilinmeyen dünyaya açılan kısmındadır.

Hekaitos'un sadece bilgi verme amacıyla hazırladığı *Yeryüzünün Tasviri* eseri, coğrafya veya seyahat rehberlerinin geliştirilmesine ilham verdi. Yunan dönemine özgü "kayıt tutma" geleneği bu kez seyirlerde kendisini gösterdi. Seyir tutanakları *periplus*, *anaplus* ve *periegesis* olarak üç türde tutulabiliyordu. Bunlardan *periplus* ve *anaplus*; deniz üzerinden gerçekleştirilen ve özelde kıyı hatları boyunca gerçekleştirilen sefer kayıtlarını, *periegesis* ise hem kara ve hem de kıyı kesimlerindeki seyir kayıtlarını ifade ediyordu. Bu kayıtlar, basit günceler değildi, daha ziyade eğitilmiş ve alanında uzman denizciler tarafından tutulan ve denizcilik, coğrafya ve astronomi bilgilerini içeren önemli belgelerdi. Sefer kayıtları Fenikeliler, Kartacalılar, Etrüskler, Yunan ve Romalılar başta olmak üzere, denizcilikle ilgilenen tüm uygarlıklarda karşılaşılan önemli bilgi kaynaklarıdır (Kurul, 2016).

Yunanlılar'da seyahat ve etkinlik kavramlarının birleştiği en önemli olay Olimpiyatlar ve en önemli buluşma merkezi Olympia'dır. M.Ö. 1000 yıllarından beri Olympia, Elis şehri yakınlarında olup hiçbir zaman şehire dönüşmemiş bir inanç merkezidir. Olympia, kutsallık atfedilen öneminin yanı sıra mimarlık, heykelticilik gibi

görsel zenginlikleriyle etkileyici bir yerdi. Tarihçi Timaios'un verdiği bilgiye göre ilk Olimpiyat M.Ö. 776 yılında düzenlenmiştir (Manetti, 2019). Olimpiyat Oyunları, baş tanrı Zeus'un onuruna dört yılda bir yaz dönemlerinde düzenlenirdi. Atletizm türündeki oyunlara sadece erkekler katılabiliyordu ve dinî tören şeklinde yarışıyorlardı. Olimpiyatlar beş – altı tün sürebiliyordu. Farklı şehirlerden bu bölgeye gelmek ise birkaç haftayı bulabiliyordu. Son derece coşkulu ve hareketli geçen etkinlikleri izlemek için tahminen 40 ile 50 bin arasında ziyaretçi gelmekteydi. Ziyaretçiler için konaklama hizmeti çok azdı. Gelenlerin çoğu basit çadırlarda veya açık havada geceliyordu. Yiyecek-içecek ihtiyaçları için seyyar satıcılardan yararlanılabiliyorlardı. Olympia'ya gelenler ayrıca yakınlardaki Delphoi şehrini de giderlerdi. Delphoi tapınağını ziyaret ederken buradaki kâhinlere danışmak pek çokları için ilgi çekiciydi. Ziyaretçiler ayrıca, Olimpiyat Oyunları'na gelen çok sayıda yazar, şair ve düşünürün halka hitabetlerine de katılabilirlerdi (Romero, 2013).

M.S. 4. yüzyıla kadar devam eden Olimpiyat etkinliklerinde inanç, spor, ticaret ve kültürel boyutlarıyla çok yönlü bir turizm söz konusuydu. Yunanlılar'da Roma Dönemi'ndeki kadar yoğun olmasa da, sağlık ve *wellness* amaçlı seyahatlere de rastlanır. Hekimlik tanrısı Asklepios'un tapınağının bulunduğu Epidaurus'a şifa amacıyla giden insanlar buradaki termal sulardan yararlanıyordu.

Yunanlılar, seyahat etmeyi sevdikleri kadar yabancıları da hoşgörü ile karşılamaktan hoşlanırlardı. Burada özellikle, baş tanrı Zeus'un ağırlama ve konukseverlik tavsiyesi önemli rol oynar. Yabancıların en çok hoş karşılandığı şehrin Atina olduğu söylenebilir (Rabotic, 2014). Seyahat eden insanların başlıca ihtiyacı olan konaklama hizmeti, neredeyse tüm Yunan topraklarında bulunan hanlar aracılığı ile karşılanıyordu. Özel girişim şeklindeki hanlarda bağımsız odalar bulunuyordu. Ziyaretçiler, hana geldiklerinde genellikle han sahibinin yemek masasına davet edilir, sonraki ihtiyaçlarını satın alırdı. Ziyaretçi ile han sahibi ayrılırken birbirlerine hediye verirlerdi. Özel hanlardan yararlanma imkânı bulunmayan

kişilerin yararlanacağı konaklama alanları ise "tüm ziyaretçilere açık yer" anlamındaki *pandokeion* idi. M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren tapınaklarda da hanlara rastlanır. Yunan toplumunda hanların bakımı genellikle kadınların göreviydi (Casson, 1994).

ROMA DÖNEMİ

Roma, M.Ö. 3. yy.'dan itibaren İtalya'da gelişmiş bir şehir devletidir. M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren genişlemeye başlayan Roma, Makedonya'yı ve Yunanistan'ı ve son olarak Mısır'ı topraklarına kattı. M.S. 1. yüzyılda Britanya adasından, Kuzey Afrika, Avrupa'nın ortasında Tuna boyundan Anadolu ve Mısır'a kadar geniş bir imparatorluk haline geldi. Roma, biraz da Yunan, özellikle Helenistik uygarlığın mirasını devraldı. M.Ö. 4. yy.'da, İskender'in Büyük Hindistan seferi sırasında Asya ve Avrupa ilk kez geniş ölçekli şekilde karşılaşmıştı. Helenistik dönemde Yunan ve Mezopotamya kültürleri yoğun etkileşim kurdu. Bu durum Roma'da da devam etti. Ancak Romalılar, Yunanlılar'dan farklı olarak faydacılığın önem kazandığı bir düşünsel temelde devam ettiler. Roma dönemi, etkileri uzun süre devam eden bir siyasi örgütlenme, din ve ticaret temeline gelişti.

Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemi (M.Ö. 44-M.S. 69) Klasik Antik Çağ'ın başlangıcı veya diğer adıyla Augustus Dönemi olarak bilinir. Bu dönemde modern turizmi andıran, daha organize bir turizm ortaya çıkar. Turizmle ilgili bazı önemli kavramlar da bu dönemde gelişir. Örneğin, seyahat eden kişiyi ifade etmek için *peregrinator* kavramı kullanılır. *Peregrinator*, günübirlik geziye çıkanları ve kadınları içermeyecek şekilde, sadece "uzun mesafe yola çıkanları ve erkekleri" ifade eden bir sözcüktür. Diğer yandan, daha çok kültürel amaçlara ayrılan boş zaman kavramı için *otium* sözcüğü kullanılmıştır. Hastane (*hospital*) ve ağırlama (*hospitality*) kavramlarının ortak kökeni olan *hospitium*, "misafiri rahat ettirmek" anlamına geliyordu (Lomine, 2005).

Hospitium, üst sınıfa hitap ederken, alt sınıf mensupları veya köleler *caupona* adlı hanlardan yararlanabilirdi. Hanlar isimlendirilirken Fil, Deve

gibi hayvan adları, Kılıç gibi nesne veya Apollo gibi tanrı adlarından yararlanılırdı. Yunanlılar'da olduğu gibi, *hospitium* ya da *caupona* hanlarının işletilmesi bir "kadın işi"ydi. Hanlar ayrı planlanmış odalar ve yemek salonu ve hayvanlara ayrılmış alan şeklinde planlanıyordu. Konaklayanlar banyo ihtiyacını halka açık hamamlarda karşılayabilirdi (Casson, 1994).

Romalılar, mühendislik ve şehircilikte oldukça gelişmişti. Romalılar'ın getirdiği en önemli yapı anlayışlarının başında yol kavramı gelir. Şehir içi ve şehirlerarasında yararlanmak üzere, farklı yapılarda inşa edilen ve birleştirilen yollar inşa ettiler. Roma'nın yol inşasındaki başarısı, İpek Yolu gibi, Çin'e kadar uzayan ticaret yollarının gelişmesini sağlamıştır. M.S. 1. yüzyıldan itibaren, ipek ticareti için Çin'e seyahat yoğunluk kazandı. Romalıların inşa ettiği yollar, başta ticaret ve askerî amaçla kullanılıyordu. Yollarda güvenlik ve konaklama imkânları geliştirilmiş, uygun rotalar oluşturulmuştu. Bu sayede, Yunanlılar'dan çok daha fazla boş zaman ve dinlenme amaçlı seyahatlere rastlanır. Roma'da geliştirilen yollar 19. yüzyıla kadar seyahat edenlere hizmet etmeye devam etti.

Romalılar'da çok canlı bir turizm hareketliliği görülür. M.S. 1. yüzyıldan itibaren Roma turizminde olgunlaşmadan söz edilebilirken, 2. yüzyılda en yüksek gelişme gözlenmiştir. Roma Dönemi'nde ticaret ve askerî seyahatler yoğun şekilde devam ediyordu. Bunu yanı sıra, boş zaman geçirme, kültür ve dinlenme amaçlı seyahatlerin hacmi o kadar artmıştı ki, turizm hizmetleri ve kaynakları ile basit bir sektörel gelişim kendini gösterir. Roma İmparatorluğu'nun kurulduğu Augustus döneminde (M.Ö. 44 – M.S. 69) Roma modern toplum yapısına benzer bir gelişmişme kaydetmiştir. Turizmin de geliştiği bu dönemde, organize turlar, akşamları ünlü restoranlarda mum ışığında yemek, nitelikli hizmet veren konaklama işletmeleri, "mutlaka görülmesi gereken" yerler, termal merkezler, hediyelik eşya satıcıları, posta kartları, konuşkan rehberler, konser salonları gibi turizm bileşenleri yaygınlaşmıştır. (Lomine 2005).

Roma'da seyahat edenlere yardımcı olmak üzere

rehberlik hizmetleri başlamıştı ve rehber/gezi kitapları da yaygın kullanılıyordu. Seyahat etmek isteyenler için resmî posta bürolarında (*cursus publicus*) kişiye özel ve detaylı yol güzergâh haritaları hazırlanabiliyordu. Roma'nın yaz sıcağından uzaklaşmak isteyenler başta olmak üzere, yaz mevsimini kıyılarda geçirme isteği oldukça yaygındır. Bu nedenle, kıyılarda konaklama işletmeciliği ve restorancılık gelişti. Buna karşın, Roma da yaz mevsiminde dışardan çok sayıda ziyaretçi çekerek bir anlamda şehir turizmi örneği oluşturuyordu. Roma ve Pompeii şehirlerinde gece ışıklandırmaları bu şehirlerin çekiciliğini arttıran bir etkendi. Ziyaretçilerin geliş amaçları arasında Kolezyum'daki karşılaşmaları izlemek, Yunan restoranları, konser salonları, alışveriş dükkânları, köle ticareti, hamamlar yer alıyordu (Lomine, 2005).

Günümüzde Avrupa ziyaretçilerinin katedral ve kiliseleri tek tek ziyaret etmesi gibi Romalılar da sırayla tapınakları ziyaret ediyorlardı (Rabotic, 2014). Romalıların imparatorluk içinde sıklıkla ziyaret ettiği yerler arasında Roma, Napoli; Yunan şehirlerinden Atina, Delphoi, Truva, Korinthos, Sparta; Anadolu'da Ephesus (Efes), Smyrna (İzmir) gibi şehirler; Mısır'ın egzotik bölgeleri ve Piramitler sayılabilir. Romalılar için özellikle Mısır, egzotik atmosferi ve Piramitleri ile çok çekiciydi. Ayrıca, mitolojideki önemli bölgelerin ziyaret edilmesi de önem veriliyordu. Güzel manzara, yeşil kırsal alanları görmek ve tarihî önemi olan yerleri ziyaret etmeye ilgi duyuluyordu. Bu şekilde, Roma döneminde, "görülmesi gereken yerler" düşüncesinin başladığı görülür. Bu seyahatler, organize turizmin ilk basit örneklerini ortaya çıkardı. Uzaklara yapılan yolculuklar için aracılık yapacak olan acenta hizmeti sunulmaya başladı. Büyük çekim yerlerinde ziyaretçilere yardımcı olacak rehberler bulunuyordu. Roma Dönemi'nde, geçmişe olan ilginin uzantısı olarak, tapınaklarda değerli eserlerin toplanması ve sergilenmesi ile günümüz müzeciliğinin ilk adımı atıldı. Roma döneminde, günümüz turizmine benzeyen bazı turist davranışlarına da rastlamak mümkündür. Bunlar arasında ziyaret edilen bölgelerdeki heykel ve anıtların minyatür veya gümüşe işlenmiş örneklerini, cam bardaklar, çöm-

lekler gibi hediyelik eşyalar satın almak gelir. Buna karşın istenmeyen bir turist davranışı olarak, tarihsel kalınlara isim kazıma örneğine, Romalı ziyaretçilerin Mısır Piramitlerine isim kazınması na da rastlanır (Casson, 1994).

Hamamlarıyla ünlü Roma'da, hamam ve kaplıca ziyaretleri de önemlidir. Termal sulardan sağlık amacıyla yararlanılabileceği bilinmekteydi. Bu nedenle hamam ve kaplıcalara tedavi niyetinin yanı sıra, sadece eğlence ve keyif amacıyla çok fazla talep oluyordu. Termal bölgeler arasında bugün de aynı amaçla ziyaret edilen yerler arasında Vichy, Aix-en-Provence, Bath ve Wiesbaden yer alır (Rabotic, 2014). Kaplıcaların yanı sıra, Romalılar'da terapi amacıyla için deniz havasından yararlanma veya deniz yolculuğuna çıkıldığı da görülür. Termal su veya denizden sadece sağlık amacıyla değil, iyi hissetme (*wellness*) amacıyla da yararlanılıyordu. Ayrıca, Roma Dönemi'nde Olimpiyat Oyunları devam ediyor ve çok sayıda ziyaretçi çekiyordu.

Romalılar'da belirli bir amaca yönelik seyahat etme eğiliminin yerini giderek keyif amaçlı seyahatler aldı. Üstelik bu seyahatler için uzun yollar göze alınıyor ve acentalar bu amaçla turlar düzenliyordu (Löschburg, 1998). Roma dönemi turizm hareketliliği, kendinden önceki uygarlıklardan farklı olarak, daha çok ülke içindeydi, bir başka deyişle, iç turizm ağırlıklıydı. Bu nedenle turizmin önemli bir boyutu olan farklı kültürlerin karşılaşması ve etkileşimine Romalılar'da fazla rastlanmaz (Zuelow, 2015).

Romalılar çokça gezerken, görülmesi gereken yerler, uzaklar ve ilginç unsurlar önemli bir seyahat motivasyonuydu. Lomine (2005)'ye göre bu durum, Özgürlük Heykeli'ni görmeyen ama Eyfel Kulesi'ni görmeye giden New Yorklular'a benzemektedir. Yunanlılardaki gibi serbest bir seyahat niyetiyle, bireysel olarak dünyayı gezip görmek, öğrenmek, ilham arayışı gibi seyahatler Romalılar'da yok denecek kadar azdır. En önemli Romalı coğrafyacı ve seyyah olarak gösterilebilecek kişi Strabo (M.Ö. 64 - M.S. 20)'dur. Strabo, bilinen dünyayı tanımlama çabasıyla kapsamlı bir eser yazdı (Penrose, 1963). Bir başka Romalı seyyah Pausanias 2. Yüzyılda Anadolu, Mısır, Lib-

ya ve İtalya'yı gezdi. Bu gezisini yazıya geçirdiği eseri, sanat tarihi ve topoğrafyanın en önemli kaynaklarından biri kabul edilir. Bilinen dünyanın sınırları Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarından oluşuyordu. İkinci yüzyılda yaşayan, astronomi ve matematikle ilgilenen Ptolemious, mevcut bilgiler ışığında bir dünya haritası hazırladı. Ptolemious Haritası olarak bilinen bu harita tüm Orta Çağ boyunca, hatta Keşifler Çağı'na kadar Araplar, Osmanlılar dâhil olmak üzere temel kaynak olmuştur (Löschburg, 1998).

Roma'da Hıristiyanlığın yayılması ve 381'de resmî din olmasıyla, farklı bir turizm anlayışı gelişmeye başladı. Hıristiyanlar arasında Kudüs'e yönelik dinî ziyaretler ilgi görüyordu. Hıristiyan olmayanlar için Atina ve Roma başlıca ziyaret edilen şehirlerdi. Bazı manastırlarda ziyaretçilerin barınması için konaklama imkânı da sunuluyordu. Hıristiyanlıkta misafirperverlik ve iyi ağırlama önemli bir değer olarak görülüyordu. Hasta ziyaretçilerin bakımı da bu ağırlamaya dahildi (Casson, 1994). 476'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı, 529'da Atina Okulu'nun kapanması gibi olayların ardından Ortaçağ dönemi başladı.

SONUÇ YERİNE

Yunanlılar ve Romalılar tarihin ilk turist ve turizm örneklerini verdiler. Her iki uygarlıkta da din ve kültür başlıca seyahat amacı olurken, Olimpiyat Oyunları da ziyaretçi çekmeye devam etti. Her iki uygarlık da keyif için seyahat etme düşüncesini benimsediler. Yunanlılar, günümüzde giderek ilgi gören *seyahat etmek için seyahat etmek* düşüncesiyle yollara çıktılar. Keşif, merak, öğrenmek ve paylaşmak seyahatlerin başlıca amacı oldu. Maceracı ve meraklı bir ruhla gezen Yunanlıların, seyahat ve edebiyat tarihini buluşturan önemli bir başka katkıları seyahat edebiyatını yaratmaları oldu. Bu anlatılar, sonraki seyahatler için motivasyon yaratmada önemli oldu. Olimpiyat Oyunları, tarihin bilinen en kalabalık etkinlik toplantıları olması açısından önemlidir.

Romalılar ise daha belirli bir amaç için seyahat ettiler ve ülke sınırları dışına pek fazla ilgi göstermediler. Görülmesi gereken yerler, güzel

manzaralar, geçmişe ilgi, popüler yerlerin ziyaret edilmesi, yaz mevsiminde kıyılara seyahat gibi günümüz turizmde yer alan unsurlara Romalılar'da daha fazla rastlanır. Romalılar'da faydacılığı gözeten, daha pratik bir yaşam anlayışı, gelişmiş yol ve ulaştırma sistemi çok daha organize bir turizm sistemi gerektirmişti. Roma'da bu açıdan modern turizmin ilk örneklerinin görüldüğünü söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Bingöl, S. (2021). Seyahat ve Turist Rehberliği Tarihi. İçinde; N. Kozak ve D. Acar (Editörler), *Turizm Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Bonnard, A. (2004). *Antik Yunan Uygarlığı II*. İstanbul: Doğa Basın Yayın.
- Casson, L. (1994). *Travel in the Ancient World*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Çoraklı, E. (2016). Herodotos ile Hippokrates'te Historia (Araştırma) Sorunu. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı.
- Kurul, E. (2016). Periplus, Periegesis ve Denizcilik Yasaları Özelinde Antikçağ'dan Ortaçağ'a Akdeniz Denizcilik Yazım Geleneğine Örnekler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Lomine, L. (2005). *Tourism in Augustan society* (44 BC – AD 69). İçinde; J. K. Walton (Ed.). *Histories of Tourism: Representation, Identity and Conflict*. ss. 71-87. Clevedon. Channel View Pub.
- Löschburg, W. (1998). *Seyahatin Kültür Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Manetti, G. (2019). *Yunanistan'da Spor ve Oyunlar*. İçinde; U. Eco, (Ed.) *Antik Yunan*. ss. 1119-1125. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Rabotic, B. (2014). *Special-Purpose Travel in Ancient Times: "Tourism" before Tourism?*. Proceedings Book of the 2nd Belgrade International Tourism Conference (BITCO 2014), Belgrad: ss. 99-114.
- Romero, F. G. (2013). Sports Tourism in Ancient Greece, *Journal of Tourism History*, 5(2): ss. 146-160.
- Şengör, A.M.C. (2017). *Bilgiyle Sohbet: Popüler Bilim Yazıları*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Watson, P. (2017). *Ateşten Freud'a*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Zuelow, E. (2015). *A History of Modern Tourism*. NY.: Palgrave.
- Dilek ACAR, Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampusu Eskişehir Meslek Yüksekokulu, 26470, Eskişehir
ORCID: 0000-0002-2683-6004
E-posta: dacar1@anadolu.edu.tr